Nd. **25. Frumvarp**

til stjórnarskrár Íslands.

Flutningsmenn: Jón Þorkelsson og Bjarni Jónsson.

I.

1. gr.

Stjórnarfyrirkomulagið er þingbundin konungsstjórn; hefir Ísland konung sameiginlegan við Danmörk, og skal skipun sú, er nú gildir í Danmörku um ríkiserfðir, trúarbrögð konungs, myndugleika hans og um ríkisstjórn, er konungur er sjúkur eða fjarstaddur, einnig gilda að því, er til Íslands kemur. Sé konungur ófullveðja, gilda einnig hin sömu ákvæði og nú í Danmörku, þangað til löggjafarvald Íslands gerir þar um aðra skipan.

2. gr.

Löggjafarvald í öllum málefnum landsins er hjá konungi og alþingi í sameiningu, framkvæmdarvaldið hjá konungi og dómsvaldið hjá dómendum.

3. gr.

Konungur vinnur eið að stjórnarskrá Íslands, þegar hann kemur til ríkis, hafi hann eigi þegar unnið þann eið sem ríkisarfi. Af eiðstaf konungs skal gjöra tvö samhljóða frumrit, og skal senda alþingi annað þeirra til geymslu; hitt skal geyma í þjóðskjalasafni Íslands.

4. gr.

Konungur hefir hið æðsta vald í öllum málefnum Íslands, með þeim takmörkunum, sem settar eru í stjórnarskrá þessari, og lætur ráðherra Íslands framkvæma það.

5. gr.

Konungur er ábyrgðarlaus; hann er heilagur og friðhelgur. Ráðherrar bera ábyrgð á stjórnarathöfnum eftir því sem lög mæla fyrir um það. Alþingi getur kært ráðherrana fyrir embættisrekstur þeirra. Landsdómur dæmir þau mál.

6. gr.

Konungur skipar ráðherra Íslands og leysir þá frá embætti. Aðsetur ráðherranna skal vera í Reykjavík. Einn þeirra eða fleiri fyrir ráðuneytisins hönd fara svo oft sem nauðsyn krefur á konungsfund, til þess að bera upp fyrir konungi lög og mikilvægar stjórnarráðstafanir. Undirskrift konungs undir ályktanir þær, sem

snerta löggjöf og stjórn, veitir þeim gildi, þegar einhver ráðherranna ritar undir þær með honum.

7. gr.

Ráðherrar skulu þrir vera á landi hér, og skiftir konungur störfum með þeim. Einn þeirra skipar hann til forsætis, og stýrir hann ráðherrastefnum. Starfsvið ráðherrastefnu skal nánar ákveðið í lögunum.

Hver ráðherra undirskrifar með konungi ályktanir um þau málefni, er undir hann liggja sérstaklega, og ber hann ábyrgð á stjórnarathöfnum. Sá ráðherra, sem konungur hefir til forsætis kvatt, ber að jafnaði málin fram fyrir konung, einnig fyrir hönd hinna ráðherranna. Þegar hann ber á þann hátt fram fyrir konung mál, sem annar ráðherra hefir nafnsett, ber hann að eins ábyrgð á því, að málið sé rétt framflutt, nema hann taki sérstaklega að sér stjórnarskipulega ábyrgð á efni málsins, með því að setja einnig nafn sitt undir það. Laun ráðherra skulu ákveðin með lögum. Engin hafa ráðherrar lögmælt eftirlaun.

8. gr.

Konungur veitir öll þess konar embætti, sem hann hefir veitt hingað til. Breytingu má á þessu gjöra með lögum. Engan má skipa embættismann á Íslandi nema hann hafi fæðingjarétt *eftir þeim lögum, er alþingi hefir sett og samþykt,* og sé hann eigi Íslendingur, hafi fært sönnur á það með opinberu prófi, að hann skilji til hlítar íslenzku og geti talað hana og skrifað. Sérhver embættismaður skal vinna eið að stjórnarskránni.

Konungur getur vikið þeim frá embætti, sem hann hefir veitt það. Eftirlaun embættismanna *má afnema með lögum.*

Konungur getur flutt embættismenn úr einu embætti í annað, þó svo, að þeir missi einskis í af embættistekjum, og að þeim sé gefinn kostur á að kjósa, hvort þeir vilji heldur embættaskiftin eða þá lausn frá embætti með launum þeim, sem *nánar verður ákveðið um með lögum um slík efni.*

Með lögum má undanskilja ýmsa embættismannaflokka auk embættismanna þeirra, sem nefndir eru í 50. gr.

9. gr.

Konungur stefnir saman reglulegu alþingi *hvert* ár. Án samþykkis konungs má þingið eigi setu eiga lengur en 10 vikur. Ákvæðum greinar þessarar má breyta með lögum.

10. gr.

Konungur stefnir alþingi saman til aukafunda, og ræður hann, hversu langa setu það þá skuli eiga.

11. gr.

Konungur getur frestað fundum hins reglulega alþingis um tiltekinn tíma, en samt ekki lengur en 4 vikur, nema alþingi samþykkist það, og ekki nema einu sinni á ári.

12. gr.

Konungur getur rofið alþingi, og skal þá stofnað til nýrra kosninga áður

en tveir mánuðir eru liðnir frá því er það var rofið, og alþingi stefnt saman áður en *hálft* ár er liðið frá þingrofinu.

13. gr.

Konungur getur látið leggja fyrir alþingi frumvörp til laga og ályktana.

14. gr.

Samþykkis konungs þarf til þess að nokkur ályktun alþingis geti fengið lagagildi. Konungur annast um, að lögin verði birt og að þeim verði fullnægt. Hafi konungur ekki staðfest eitthvert lagafrumvarp, sem alþingi hefir fallist á, á undan næsta reglulegu alþingi, er það fallið niður.

15. gr.

Þegar brýna nauðsyn ber til, getur konungur gefið út brágabirgðalög milli alþinga; þó mega slík lög eigi koma í bága við stjórnarskrána, *enda falla þau úr gildi, nema næsta alþingi á eftir samþykki þau. Eigi má gefa út bráðabirgðafjárlög fyrir það fjárhagstímabil, er fjárlög eru samþykt fyrir af alþingi.*

16. gr.

Konungur náðar menn, og veitir almenna uppgjöf á sökum. Ráðherrum getur hann þó ekki án samþykkis alþingis gefið upp hegning, er landsdómur hefir dæmt þá til.

17. gr.

Konungur veitir sumpart beinlínis, sumpart með því að fela það hlutaðeigandi stjórnarvöldum á hendur, leyfi þau og undanþágur frá lögum, sem tíðkast hafa eftir reglum þeim, sem farið hefir verið eftir hingað til *eða settar kunna að verða.*

II.

18. gr.

Á alþingi eiga sæti 40 alþingismenn, og séu þeir allir þjóðkjörnir. Kosningarnir gilda venjulega 3 ára tímabil. Tölu þingmanna og lengd kjörtímabils má breyta með lögum. Deyi nokkur eða fari frá af þeim, er kosnir eru meðan á kjörtímanum stendur, skal kjósa til þingsetu fyrir það tímabil, sem eftir er af kjörtímanum.

Kjördæmum landsins skal skipa með lögum.

19. gr.

Alþingi skiftist í tvær deildir, efri þingdeild og neðri þingdeild. Í efri deildinni eiga sæti 14 þingmenn, í neðri deildinni 26. Þó má breyta tölum þessum með lögum.

20. gr.

Þingmenn til efri deildar kýs alþingi í heild sinni með óbundnum kosningum úr flokki alþingismanna fyrir allan kjörtímann, í fyrsta sinn, er það kem-

ur saman eftir að nýjar kosningar hafa farið fram. Verði, meðan á kjörtímanum stendur, nokkurt sæti laust í efri þingdeildinni, þá ganga báðar þingdeildirnar, þegar búið er að kjósa nýjan alþingismann, saman til þess að velja mann í hið lausa sæti fyrir þann kjörtíma, sem eftir er.

21. gr.

Kosningarrétt til alþingis *hefir hver sá karlmaður, sem orðinn er fulls 21 árs* að aldri, þegar kosningin fer fram, *nýtur óskertra vitsmuna*, hefir óflekkað mannorð og hefir verið heimilisfastur i kjördæminu eitt ár.

Konum, giftum sem ógiftum, má með lögum veita kosningarrétt, fullnægi þær öllum öðrum skilyrðum fyrir kosningarrétti samkvæmt þessari grein.

22. gr.

Kjörgengur til alþingis er hver sá *karlmaður*, sem hefir kosningarrétt samkvæmt því, sem nú var sagt, ef hann;

1. er ekki þegn *í öðru þjóðriki en Íslandi*, né að öðru leyti er í þjónustu *annars rikis;*
2. hefir að minsta kosti síðustu 5 ár verið *heimilisfastur* á *Íslandi*, og
3. sé orðinn fullra *25* ára að aldri, þegar kosningin fer fram.

Kjósa má samt þann mann, sem á heima utan kjördæmis eða hefir verið þar skemur en eitt ár.

Veita má konum, giftum sem ógiftum, kjörgengi með lögum, ef þær fullnægja áðurgreindum skilyrðum fyrir kosningarrétti.

Undanþegnir kjörgengi eru allir dómarar.

Hinar nákvæmari reglur um kosningarnar verða settar í kosningarlögunum.

III.

23. gr.

Hið reglulega alþingi skal koma saman *1. júli hvert* ár, eða, ef hann ber upp á helgan dag, næsta virkan dag þar á eftir, nema konungur hafi tiltekið annan samkomudag sama ár. Breyta má þessu með lögum.

24. gr.

Samkomustaður alþingis er Reykjavík. Þegar sérstaklega er ástatt, getur konungur þó skipað svo fyrir, að alþingi skuli koma saman á öðrum stað i landinu.

25. gr.

Alþingi er friðheilagt. Enginn má raska friði þess eða frelsi.

26. gr.

Alþingi sker sjálft úr, hvort þingmenn þess séu löglega kosnir.

27. gr.

Sérhver nýr þingmaður skal vinna eið að sjórnarskránni undir eins og viðurkent er, að kosning hans sé gild.

28. gr.

Alþingismenn eru eingöngu bundnir við sannfæring sina, og eigi við neinar reglur frá kjósendum sínum.

Embættismenn þeir, sem kosnir eru til alþingis, þurfa ekki leyfi stjórnarinnar til þess að taka við kosningu, en skyldir eru þeir til að annast um að embættisstörfum þeirra verði gegnt á þann hátt, er stjórnin álítur nægja, án kostnaðar fyrir landssjóðinn.

29. gr.

Hvor þingdeild á rétt á að bera upp frumvörp til laga og ályktana og samþykkja þau fyrir sitt leyti; einnig má hvor þingdeildin fyrir sig og sameinað alþingi senda konungi ávörp.

30. gr.

Hvor þingdeild getur sett nefndir af þingmönnum til þess, meðan þingið stendur yfir, að rannsaka málefni, sem eru áríðandi tyrir almenning. Þingdeildin getur veitt nefndum þessum rétt á að heimta skýrslur, munnlegar og bréflegar, bæði af embættismönnum og öðrum.

31. gr.

Engan skatt má á leggja, né breyta, né af taka, nema með lögum; ekki má heldur án lögákvæða taka lán, er skuldbindi Ísland, né selja, eða með öðru móti láta af hendi neina af fasteignum landsins.

32. gr.

Ekkert gjald má greiða af hendi, nema heimild sé til þess í fjárlögum eða fjáraukalögum.

33. gr.

Jafnskjótt sem hið reglulega alþingi er komið saman, skal leggja fyrir það frumvarp til fjárlaga fyrir fjárhagstímabilið, sem i hönd fer.

Gjöld, sem ákveðin eru með eldri lögum, tilskipunum, konungsúrskurðum eða öðrum gildum ákvörðunum, skulu, þangað til breyting verður á því gerð með lögum, tilfærð í fjárlögunum, svo sem gjöld þessi hafa ákveðin verið.

Frumvarpið til fjárlaganna og eins frumvörp til fjáraukalaga skal jafnan fyrst leggja fyrir neðri deild alþingis.

34. gr.

Hvor þingdeild kýs yfirskoðunarmann, og skulu þeim veitt laun fyrir starfa sinn. Yfirskoðunarmenn þessir eiga að gagnskoða hina árlegu reikninga um tekjur og gjöld landsins, og gæta þess, að tekjur landsins séu þar allar taldar, og að ekkert hafi verið út goldið án heimildar. Þeir geta krafist, að fá allar skýrslur þær og skjöl, sem þeim þykir þurfa. Síðan skal semja reikning fyrir fjárhagstímabilið og leggja hann fyrir alþingi ásamt með athugasemdum yfirskoðunarmanna, til fullnaðarúrslita með lagaboði.

35. gr.

Enginn útlendingur getur öðlast fæðingjarétt nema með lögum, er alþingi hefir sett og samþykt.

36. gr.

Ekkert lagafrumvarp má samþykkja til fullnaðar, fyr en það hefir verið rætt þrisvar í hvorri þingdeild.

37. gr.

Þegar lagafrumvarp er samþykt í annari hvorri þingdeildinni, skal það lagt fyrir hina þingdeildina í því formi, sem það er samþykt í. Verði þar breytingar á gerðar, gengur það aftur til hinnar fyrri þingdeildar. Verði hér aftur gerðar breytingar, fer frumvarpið að nýju til hinnar deildarinnar. Gangi þá enn eigi saman, ganga báðar deildirnar saman í eina málstofu, og leiðir alþingi þá málið til lykta eftir eina umræðu. Þegar alþingi þannig myndar eina málstofu, þarf til þess, að gerð verði fullnaðarályktun á máli, að meir en helmingur þingmanna úr hvorri deildinni um sig séu á fundi og eigi þátt í atkvæðagreiðslunni; ræður þá atkvæðafjöldi úrslitum um hin einstöku málsatriði, en til þess að lagafrumvarp, að undanskildum frumvörpum til fjárlaga og fjáraukalaga, verði samþykt í heild sinni, þarf aftur á móti að minsta kosti, að tveir þriðjungar atkvæða, sem greidd eru, séu með frumvarpinu.

38. gr.

Meðan alþingi stendur yfir, má ekki taka neinn alþingismann fastan fyrir skuldir, né heldur setja hann í varðhald eða höfða mál á móti honum, nema hann sé staðinn að glæp.

Enginn alþingismaður verður krafinn til ábyrgðar utan þings fyrir það, sem hann hefir talað á þinginu, nema þingdeildin, sem hann á sæti i, leyfi.

39. gr.

Ef sú breyting, er sviftir mann kjörgengi, verður á högum þess manns, sem löglega er kosinn, missir hann rétt þann, sem kosningunni fylgir.

40. gr.

Ráðherrar eiga samkvæmt embættisstöðu sinni sæti á alþingi, og rétt á að taka þátt í umræðunum eins oft og þeir vilja, en gæta verða þeir þingskapa að öðru leyti.

Atkvæðisrétt hafa ráðherrar því að eins, að þeir séu kosnir alþingismenn.

41. gr.

Hvor þingdeild og eins hið sameinaða alþingi kýs sjálft forseta sinn og varaforseta.

42. gr.

Hvorug þingdeildin má gjöra ályktun um neitt, nema meira en helmingur þingmanna sé á fundi og greiði þar atkvæði.

43. gr.

Heimilt er þingmanni að bera upp í þeirri þingdeild, sem hann á sæti í, hvert það málefni, er almenning varðar, ef þingdeildin leyfir það, og beiðast skýrslu um það.

44. gr.

Hvorng þingdeildin má taka nokkurt málefni til meðferðar á þingi, nema einhver þingdeildarmanna taki það að sér til flutnings.

45. gr.

Þyki þingdeildinni ekki ástæða til að gjöra ályktun um eitthvert málefni, þá getur hún vísað því til ráðherra.

46. gr.

Fundi beggja þingdeildanna og hins sameinaða alþingis skal halda i heyranda hljóði. Þó getur forseti eða svo margir þingmenn, sem tiltekið er i þingsköpunum, krafist, að öllum utanþingsmönnum sé vísað burt, og skal þá þingið eða þingdeild sú, er hlut á að máli, skera úr, hvort ræða skuli málefnið í heyranda hljóði eða eigi.

47. gr.

Þingsköpin handa hinu sameinaða alþingi og báðum deildum þess skulu sett með lögum.

IV.

48. gr.

Skipun dómsvaldsins verður ekki ákveðin nema með lagaboði.

49. gr.

Dómendur skera úr öllum ágreiningi um embættistakmörk yfirvaldanna. Þó getur sá, sem þar um leitar úrskurðar, ekki komið sér hjá að hlýða yfirvaldsboði í bráð, með því að skjóta málinu til dóms.

50. gr.

Dómendur skulu í embættisverkum sínum fara einungis eftir lögunum. Þeim dómendum, sem ekki hafa að auk umboðsstörf á hendi, verður ekki vikið úr embætti nema með dómi, og ekki verða þeir heldur fluttir i annað embætti á móti vilja þeirra, nema þegar verið er að koma nýrri skipun á dómstólana.

V.

51. gr.

Fyrirkomulagi kirkjunnar gagnvart landsstjórn skal skipa með lögum.

52. gr.

Landsmenn eiga rétt á að stofna félög til að þjóna guði með þeim hætti, sem bezt á við sannfæringu hvers eins. Þó má ekki kenna eða fremja neitt, sem er gagnstætt góðu siðferði og allsherjarreglu.

53. *gr.*

Enginn er skyldur til að inna af hendi persónuleg gjöld til neinnar annarar guðsdýrkunar en þeirrar, er hann sjálfur aðhyllist.

54. *gr.*

Réttindi trúarbragðaflokka þeirra, er viðurkendir eru i landinu, skulu ákveðin með lögum.

55. gr.

Enginn má neins í missa af þegnréttindum fyrir sakir trúarbragða sinna, né heldur má nokkur þeirra vegna skorast undan almennum og lögmæltum félagsskyldum.

VI.

56. *gr.*

Hvern þann, sem tekinn er fastur, skal án undandráttar leiða fyrir dómara. Sé hann þá eigi jafnskjótt látinn laus, skal dómari, áður sólarhringur sé liðinn, leggja rökstuddan úrskurð á, hvort hann skuli settur i varðhald. Megi láta hann lausan móti veði, þá skal ákveðið i úrskurðinum, hvert og hversu mikið það skuli vera.

Úrskurði dómara má þegar skjóta til æðra dóms, *og fer um birting og áfrýjun sliks úrskurðar sem um birting og áfrýjun dóms i sakamálum.*

Engan má setja í gæzluvarðhald fyrir sök, er að eins varðar fjársekt eða einfalt fangelsi.

57. gr.

Heimilið er friðheilagt. Ekki má gera húsleit, né kyrsetja bréf og önnur skjöl og rannsaka þau, án dómsúrskurðar, nema lög sérstaklega leyfi.

58. gr.

Eignarrétturinn er friðhelgur. Engan má skylda til að láta af hendi eign sína, nema almennings þörf krefji; þarf til þess lög og komi fult verð fyrir.

59. gr.

Öll bönd þau, er hamla frelsi í atvinnuvegum og jafnrétti manna til atvinnu og eigi eru bygð á almenningsheillum, skal af taka með lögum.

60. gr.

Sá, sem ekki getur séð fyrir sér og sinum, og sé hann ekki skyldu-ómagi annars manns, skal eiga rétt á að fá styrk úr almennum sjóði.

61. gr.

Hafi foreldrar eigi efni á að fræða sjálf börn sín, eða séu börnin munaðarlaus og öreigar, er það skylda hins opinbera að sjá þeim fyrir uppfræðingu og framfæri.

62. gr.

Hver maður á rétt á að láta í ljósi hugsanir sínar á prenti, en þó verð-

ur hann að ábyrgjast þær fyrir dómi. Ritskoðun og aðrar tálmanir fyrir prentfrelsi má aldrei lögleiða.

63. gr.

Rétt eiga menn á að stofna félög í sérhverjum löglegum tilgangi, án þess að leyfi þurfi að fá til þess. Ekkert félag má rjúfa með stjórnarráðstöfun. Þó má banna félög um stundarsakir, en þá verður þegar að höfða mál gegn félaginu, til þess það verði rofið.

64. gr.

Rétt eiga menn á að safnast saman vopnlausir. Lögreglustjórninni er heimilt að vera við almennar samkomur. Banna má mannfundi undir berum himni, þegar uggvænt þykir, að af þeim leiði óspektir.

65. gr.

Hver vopnfær maður er skyldur að taka sjálfur þátt í vörn landsins eftir því, sem nákvæmar verður ákveðið með lögum.

66. gr.

Rétti sveitarfélaganna til að ráða málefnum sínum skal skipa með lögum.

67. gr.

Skattgjaldamálum skal skipa með lögum.

68. gr.

Sérréttindi, er bundin séu við nafnbætur og lögtign, má eigi lögleiða. *Svo má og enginn maður hér á landi bera neinar orður, sem konungur og landstjórn veiti mönnum.*

VII.

69. gr.

Frumvörp, hvort heldur er til breytinga eða viðauka á stjórnarskrá þessari, má bera upp, bæði á reglulegu alþingi og auka-alþingi.

Nái frumvarpið samþykki beggja þingdeildanna, skal þá þegar rjúfa alþingi og stofna til almennra kosninga af nýju. Samþykki hið nýkosna alþingi frumvarpið óbreytt, og nái það staðfestingu konungs, þá hefir það gildi sem stjórnskipunarlög.

Sömu meðferð skal hafa um sambandslög, er sett kynni að verða milli Íslands og Danmerkur.

70. gr.

Þegar er stjórnarskipunarlög þessi eru staðfest af konungi, gefur hann þau út sem »Stjórnarskrá Íslands«, og öðlast hún þegar gildi, og fellur þá um leið úr gildi stjórnarskrá um hin sérstaklegu málefni Íslands 5. janúar 1874 og stjórnarskipunarlög um breyting á henni 3. október 1903.